

Stinsenplanten in de stad

Een onderzoek in coronatijd

Maarts viooltje.

De meeste *Natura*-lezers zullen bij stinsenplanten direct denken aan Friese states en aan buitenplaatsen langs de Vecht of de Hollandse binnenduinen. Dat is ook de historische grond voor deze groep van voornamelijk kleurige voorjaarsbloeiers. Maar bij inventarisaties in het openbaar groen van Leiden stuit ik ook geregeld op vertegenwoordigers uit deze groep. En dat leidt tot nieuwsgierigheid: welke soorten staan er zoal? In 2021 is gezocht naar antwoord op deze vraag.

Tekst & foto's Koen van Zoest, KNNV Leiden

Als plantenwerkgroep van de KNNV Leiden boffen we maar: onze omgeving kent veel botanische variatie. Duinen, polders, plassen, landgoederen, bossen, agrarisch en stedelijk gebied: we komen er graag. In het voorjaar krijgen de stinsenplanten uiteraard extra aandacht. Op de buitenplaatsen in de directe omgeving zijn deze voldoende te vinden. Landgoed Oud-Poelgeest spant daarbij de kroon met meer dan dertig soorten. Maar in de stad en dus nog dichter bij huis komen we ze ook tegen. Met een groep van negentien KNNV- en IVN-leden hebben we ze nader in kaart gebracht.

Stinsenplanten

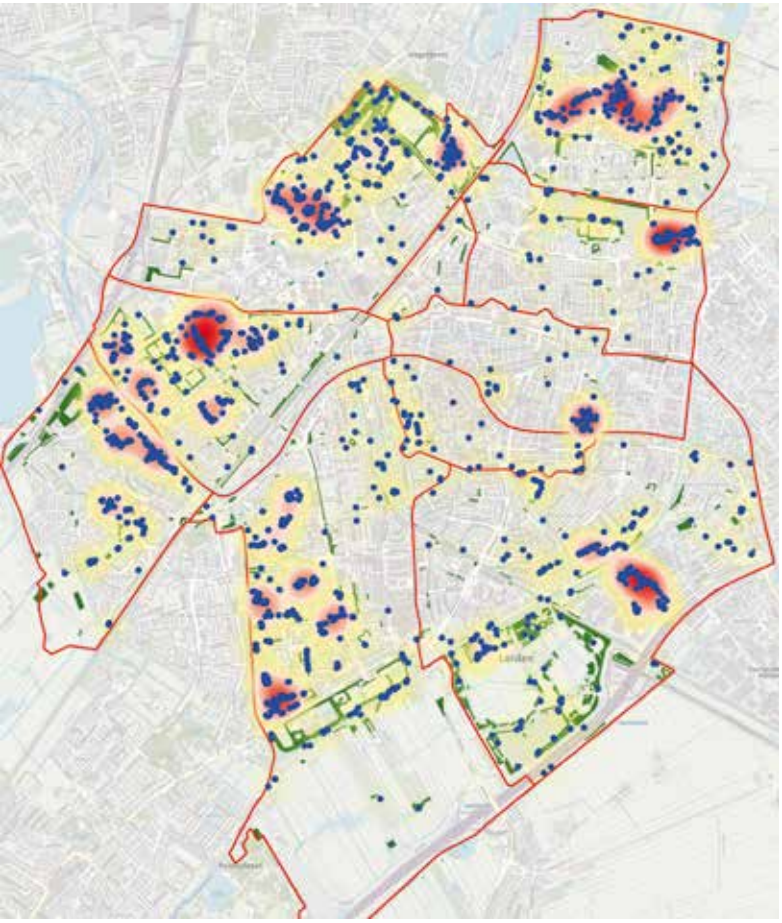
U ziet dat ik niet de s in het meervoud 'stinsen' gebruik; dit in navolging van het *Groene Boekje* en de *Heukels*. Stins is het Friese woord voor stenen huis. Een groep opvallende planten die in de directe omgeving daarvan groeit is ernaar vernoemd. Dat biotoop blijkt geschikt voor juist deze planten en kenmerkt zich door een voedselrijke, vochtige, luchtige, vaak kalkrijke bodem: een stinsenmilieu. De stinsenplanten zijn op die groeiplaatsen niet inheems. Ze zijn ooit aangevoerd, vaak vanwege hun sierwaarde. Op eigen kracht houden ze er stand en kunnen zelfs flink verwilderen. De meeste bloeien in het voorjaar waar zij hun cyclus doorlopen voordat het bladerdek van de bomen zich sluit.

Welke soorten?

Londo presenteerde in 1979 in *Gorteria* een overzicht van 107 stinsenplanten. Dat vormt het uitgangspunt bij dit onderzoek. Maar een aantal soorten heb ik weggelaten en andere zijn juist toegevoegd onder andere op basis van latere literatuur. Zo kwam ik uit op 88 doelsoorten; het is een arbitraire lijst, dus discussie blijft mogelijk. Uitvoerige informatie kunt u vinden op de site van KNNV Leiden (onder 'periodieken, Daucallium+ extra').

Hoe verliep het onderzoek?

Vanwege gelijkenis met een stinsenmilieu zijn de gemeentelijke bosplantsoenen als onderzoeksgebied gekozen. Stedelijk Beheer Leiden stelde een kaart daarvan beschikbaar en de gebieden hebben we grotendeels verdeeld over de onderzoekers. Naar voorkeur in de directe woonomgeving, zodat bij een ommetje naar stinsenplanten gezocht kon worden. Veelal alleen, soms met twee personen. In het voorbije coronajaar bleek juist deze aanpak ideaal, groepsgewijs op pad werd ontraden. In overleg met de stadsecoloog zijn enkele grotere parken niet bekeken: zij maken al deel uit van het Stadsnatuurmeetnet. Bovendien misten we daarvoor de menskracht. We liepen onze route in de periode januari tot juli. De vondsten zijn inclusief bewijsfoto ingevoerd in *Waarneming.nl*. Gezien de beperkingen vanwege Covid-19 kreeg het onderling contact voornamelijk vorm per telefoon en mail. Met

Overzicht van de vindplaatsen van stinsenplanten in Leiden.

het oog op standaardisering van onderzoeksmethode, specifieke kennis van (bepaalde) stinsenplanten en behoud van motivatie heb ik regelmatig nieuwsbrieven per mail aan de onderzoekers gestuurd. In een WhatsApp-groep zijn korte mededelingen uitgewisseld.

Aangetroffen stinsenplanten

In het onderzoeksjaar zijn van de doelsoortenlijst maar liefst 68 soorten aangetroffen. Dat is 77%; wat een verrassing! Bij analyse heb ik naderhand nog achttien soorten toegevoegd, die bij nader inzien ook prima op de lijst van stinsenplanten passen zoals doorwaskervel en kruipende smeerwortel. Dit leidt tot een 'Leidse lijst' met 86 soorten. Sommige zijn op veel plaatsen en in flinke aantallen gemeld, bijvoorbeeld sneeuwklokje; andere slechts op één plek, zoals bosereprijs of in zeer gering aantal, zoals grote keverorchis. Dit artikel is te beperkt om een overzicht van alle soorten te geven; dat is te vinden op de genoemde afdelingssite.

Vindplaatsen

De 86 soorten zijn verspreid over de stad gevonden. Een groot deel in de gemeentelijke bosplantsoenen, maar een deel ook daarbuiten. De verklaring is dat 'onze' onderzoekers soms ook wel eens buiten de lijntjes rondkeken. Maar ook omdat álle meldingen van deze 86 soorten in Leiden zijn meegenomen. Dus ook van melders die niet bij dit onderzoek betrokken waren.
Bijgaand overzichtskaartje is gemaakt door de stadsecoloog en toont de kaart van Leiden met de vindplaatsen in kleur. Hoe meer meldingen samenvallen des te sterker gaat de verkleuring van geel naar rood. Met deze weergave (als 'heatmap') valt snel te zien waar in de stad de hotspots voor stinsenplanten te vinden zijn.

Doorwaskervel.

Boerenkrokus.

Extra informatie geven de blauwe stippen: daar staan zogenaamde blikvangers. Dat zijn de soorten die zelfs leken herkennen (krokus, sneeuwklokje en dergelijke).
De kaart bekijkend valt direct op dat je naar de buitenwijken moet om stinsenplanten te zien. Logisch want in de binnenstad is er maar beperkt groen en nauwelijks geschikt stinsenmilieu.

Herkomst

Dit onderzoek geeft handen en voeten aan de indruk dat bosplantsoenen geschikt zijn voor stinsenplanten. De gemeente kent echter nauwelijks beleid om deze planten hier aan te brengen. De verklaring voor hun rijkelijk voorkomen moet gezocht worden bij de inwoners. Regelmatig zal een soort met tuinafval gestort zijn, maar waarschijnlijk zal een soort nog vaker bewust ingebracht zijn. Zo vermoed ik dat plantenliefhebbers hun woonomgeving op deze manier verfraaien. In een strook nabij de woning van een vroegere Hortusdirecteur bijvoorbeeld staan nogal wat soorten. Rondom sportvelden daarentegen is nauwelijks iets te vinden. Ook in de stad staan net als op de buitenplaatsen de stinsenplanten voornamelijk nabij de bewoning.

En verder?

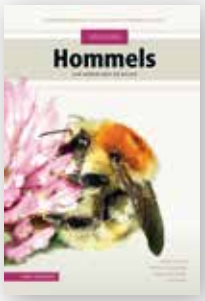
De bevindingen heb ik uitgebreid gepresenteerd aan de onderzoekers en binnen de vereniging. Maar ook aan beleidsmakers en ‘buitenwerkers’ van de gemeente. Dat viel in goede aarde en sluit aan bij hun voornemen te streven naar grotere biodiversiteit. Bij beheer en planning krijgen de stinsenplanten nu hopelijk meer aandacht. Zo is bijvoorbeeld voorgesteld om bronmateriaal uit het Leids Heempark in te brengen in de bosplantsoenen. Met een actieve rol voor de buurtbewoners. Die moeten dan wel over goede informatie beschikken, en KNNV en IVN kunnen die bieden. Zo wordt ons onderzoek niet alleen een intern liefhebbersproject maar ook verbindend en maatschappelijk van belang. ■

advertentie

De beste en mooiste natuurboeken!

KNNV Uitgeverij

KNNV vereniging voor veldbiologie

Nieuw
Veldgids Hommels van Nederland en België
Voor het eerst is er nu een Nederlandstalige veldgids waarin alle soorten rijkelijk geïllustreerd zijn met foto’s en fraaie tekeningen. De uitgebreide inleidende hoofdstukken geven informatie over bouw, levenswijze, biotopen, bedreigingen en bescherming.
180 p. € 32,95
Ledenkorting 10%

Nieuw
Nova Flora Neerlandica deel 2
Zegge | Carex
Zeggen zijn belangrijke indicatorsoorten in natuurbeheer. Voor veel botanici zijn het lastige soorten om te determineren. In dit rijk geïllustreerde boek komen determinatie, verspreiding en ecologie aan bod. Het nieuwe standaardwerk voor liefhebbers en vakmensen.
178 p. € 39,95
Ledenkorting 10%

Nieuw
Dwaalgast in het graan
Het nieuwe boek van Ben Koks & Elvira Werkman. We volgen de steppekiekendief in 4 seizoenen, van IJsland tot Siberië en van Finland tot Zuid-Afrika. Een spannend verhaal over mensen, vogels, landschappen en culturen. Vogels verbinden mensen, wereldwijd.
288 p. € 24,50
Ledenkorting 10%

Nieuw
Crossbill Guide Achterhoek en Liemers
Dit is de eerste complete gids over de natuur en landschap van deze regio. Combineert praktische informatie als routes en vindplaatsen van flora en fauna, met achtergronden over het landschap. Ideaal voor natuur- en wandelliefhebbers.
336 p. € 27,95
Ledenkorting 10%

Voor meer natuurboeken en leuke acties ga naar **www.knnvuitgeverij.nl**